

ita possunt breviter conciliari, ut licet per actum bonum ex genere male factum re vera servari possit aliquid jure naturæ præceptum, non tamen totum jus naturæ, in quo differt hoc jus ab humano: nam jus humanum ita potest servari per actum malum, ut nulla ex parte violetur, quia illa malitia, quæ adjungitur tali actui, sæpe non est contra aliquod præceptum humanum, sed contra naturale, ut patet de communione indigne sumpta tempore Paschæ: quæ nullo modo est contra jus ecclesiasticum: nam præceptum ibi violatum (scilicet, digne communicandi, quando id fit) non est humanum, sed naturale, et solum hoc tunc violatur. At vero jus ipsum naturale, quod præcipit facere actum honestum, præcipit etiam ut studiose fiat, quia hoc ipsum est ex dictamine rationis naturalis, ergo est de jure naturali: et ideo quoties per actum malum unum naturale præceptum impletur, jus ipsum naturæ violatur.

14. *Dubium.* — Quæri autem posset an illa duplex vel quasi duplex obligatio oriatur ex eodem, vel diversis præceptis naturalibus. In quo probabili distinctione uti possumus. Interdum enim circumstantia malitiæ, quæ adjungitur, est contra diversam virtutem, ut in exemplo posito de intentione inanis gloriæ adjuncta operi misericordiæ, id est, eleemosynæ; tunc enim malitia illius circumstantiæ contra humilitatem est, non contra misericordiam. Et tunc est duplex obligatio orta ex diversis præceptis, ideoque in eo casu dicendum est unum præceptum naturale servari integre per actum bonum ex genere male factum: nihilominus tamen non servari absolute integre jus naturale, quia committitur contra aliud præceptum naturale. Aliquando vero contingere potest malitiam quæ adjungitur actui esse contra eandem virtutem, cujus præceptum per substantiam actus servari videtur, ut si quis oret attente, tamen in loco indecenti, vel cum alia circumstantia contraria divinæ reverentiæ in oratione debitæ. Et tunc recte dici potest idem præceptum servari quoad substantiam, et violari quoad circumstantiam, quia licet actus virtutis requirat objectum et circumstantias intrinsecas, non ideo putandum est dari plura distincta præcepta de objecto et singulis circumstantiis; sed unum et idem præceptum naturale est quod præcipit actum talis honestatis, quæ tales circumstantias requirit, et ideo observari potest illud idem præceptum quoad substantiam actus exterioris, licet quoad alias circumstantias violetur.

CAPUT XI.

UTRUM LEX NATURALIS OBLIGET AD MODUM OPERANDI EX DILECTIONE DEI, VEL CHARITATE.

1. Hanc quæstionem tractat D. Thomas in hac materia q. 100, art. 10; involvit tamen multa pertinentia ad alias materias, præsertim de fide, charitate et gratia, et pendet ex supra dictis q. 18 de requisitis ad bonitatem moralem humani actus. Et ideo posset hoc loco omitti; tamen propter complementum materiæ, et quia aliquid continet necessarium ad explicandam vim legis naturalis, ideo eam breviter expediemus, remittendo quoad fieri possit ad propria loca quæ ab hoc fuerint aliena. Supponere autem oportet posse nos loqui vel de dilectione Dei naturali, vel de charitate infusa; quod in titulo insinuavimus, nomine charitatis intelligendo infusam, nomine autem dilectionis naturalem amorem Dei ut finis naturæ. Unde consequenter loqui etiam possumus de lege naturali cum proportione, id est, vel de pure naturali, quæ consequitur puram naturam, ut utentem solo lumine rationis naturalis: vel de lege connaturali gratiæ, et lumine fidei, quam possumus per antonomasiam divinam appellare.

2. *Asseritur legem naturalem obligare hominem, in pura natura spectatum, ad se suaque omnia referendum in Deum.* — Omne opus quo impletur aliquod præceptum naturale natura sua tendere in Deum finem ultimum. — Loquendo ergo de dilectione Dei auctoris naturæ, supponimus primo dari posse in humana natura talem dilectionem, etiam super omnia, distinctam substantialiter a dilectione infusa, etiamsi absque viribus gratiæ perfecte haberi non possit. Quod in tractatu de Gratia attingemus, declarando quibus viribus elici possit, et latius in materia de charitate illa distinctio explicanda est. Secundo, supponimus legem naturalem continere speciale præceptum diligendi Deum ut auctorem naturæ, quod in materia etiam de charitate ostendendum est. Tertio, ex hoc sequitur legem naturalem collective sumptam obligare hominem in pura natura spectatum ad referendum se, et omnia sua in Deum ut ultimum finem, quia hæc relatio in dilectione super omnia includitur. Tamen quia hoc præceptum affirmativum est, non obligat pro semper, sed pro temporibus opportunis, et ideo talis dilectio non est necessaria ad implenda alia præcepta integre, et

sine ulla transgressione alienius præcepti naturalis. Potest enim interdum occurrere occasio honorandi parentes, quæ non postulet dilectionem Dei, et tunc possum implere præceptum pietatis erga parentes, licet non impleretur ullo modo ex dilectione Dei quantum est ex parte operantis. Addendum vero est quarto, omne opus quo impletur aliquod præceptum naturale natura sua tendere in Deum ut in ultimum finem, et quantum est ex se cadere in gloriam ejus. Quia a Deo procedit tanquam a primo et principali auctore, et quia per illud re ipsa impletur voluntas Dei, etiamsi operans hoc formaliter non intendat: et quia tale opus est honestum, et proportionatum ultimo fini naturali hominis, qui principaliter est Deus.

3. *Resolutio.* — *Quomodo intelligendum quod lex naturalis obliget ad dilectionem Dei.* — Ex his ergo satis constat quæstionis resolutio, quatenus procedere potest de pura lege naturali et pura dilectione Dei, ut auctoris naturæ, rationi naturali consentanea. Nam in hoc ordine modus operandi ex dilectione Dei, non est nisi vel operandi dilectionem ipsam, vel operandi aliquid aliud ex imperio talis dilectionis. Primum solum erit necessarium, quando illud præceptum obligaverit, et ita ratione ejusdem præcepti erit necessarius ille modus dilectionis, ut lex tota naturæ collective impleatur, non autem ut singula præcepta moralia impleantur, quia non omnia obligant ad dilectionem Dei. Secundum si intelligatur de imperio formali, manifestum est non esse necessarium, quia nec de hoc datur singulare aliquod præceptum, nec alia præcepta singula hanc obligationem imponunt, ut per se notum; alias ad bene operandum esset semper necessarium conjungere actualem amorem Dei, quod dicere ridiculum est. Si vero intelligatur de imperio virtuali, id est, de relatione fundata in aliquo actu præcedente ipsius operantis, etiam hoc necessarium non est ad servanda alia præcepta; tum quia fieri potest ut actus ille dilectionis non præcesserit, et occurrat occasio operandi aliud bonum consentaneum alteri præcepto naturali; tum etiam quia licet præcesserit talis dilectio, potest hic et nunc non influere, quia nulla est ejus memoria nec virtus ab illa relicta. Addo etiam nec habitualement affectum talis dilectionis requiri: nam qui est in peccato mortali non censetur habere illum habitualement affectum, et nihilominus potest aliquod præceptum naturale implere. Sufficit ergo illa naturalis relatio, seu tendentia, quæ

in ipso opere honesto natura sua includitur, ut explicatum est.

4. *Gregorii opinio asserentis nihil creatum esse honeste diligibile propter se, sed solum Deum.* — Hic vero occurrebat disputatio cum Gregorio, qui in 2, dist. 39, q. 1, articulo 1, conc. 4, dixit, nihil creatum esse honeste diligibile propter se, sed solum Deum. Unde in articulo 2, corol. 1 et 2, infert non posse homines honeste operari, nisi operando propter Deum dilectum, in quem suum actum referant, vel actu vel virtute, id est, ex vi alienius dilectionis præcedentis. Quod probat ex variis locis Augustini, præsertim lib. 1 de Doctr. Christ., c. 27 et 37, l. 9 de Trin., c. 8, et l. 83 Quæst., q. 30, ubi dicit perversum esse frui aliqua re creata propter Deum. Unde lib. 1 de Morib. Eccles., cap. 14, dicit omnia bona esse referenda in summum bonum, ex quo infert, cap. 15, nihil esse virtutem, nisi summum amorem Dei, et per hunc omnes virtutes definit, et ideo lib. 19 de Civit., cap. 25, dicit esse superbum diligere propter seipsas, etiam ipsas virtutes: ratio vero est, quia solus Deus est summe bonus, et ideo solus est propter se volendus. Item quia alias quodlibet bonum creatum posset propter se diligi.

5. *Excluditur opinio Gregorii.* — Verumtamen non est præsentis loci hæc disputatio: nam pertinet ad 1. 2, quæst. 18, ubi de requisitis ad honestatem moralem actus humani tractatur: et in materia de fide disputari etiam solet propter infideles non agnoscentes Deum; et ideo breviter dico opinionem illam Gregorii probabilem non esse, nulloque probabili niti fundamento. Nam bonum honestum propter se amabile est, et sufficit ad honestatem actus, etiamsi de Deo non cogitetur, nec antea ita cogitatum fuerit ut præterita Dei dilectio nunc influat aliquo modo in actum. Item aliud est diligere aliquid ut summum bonum; aliud vero diligere aliquid ut bonum per se amabile. Primum est proprium Dei: secundum autem communicatum est ab ipso Deo omni bono honesto, et ideo sic amando bonum honestum non fit aliquid contra Deum. Neque inde fit omnia bona creata esse propter se amabilia, quia nulla sunt inferiora bona utilia vel delectabilia, quæ nisi propter honestatem appetenda non sunt. Denique, licet bonum honestum creatum propter se ametur, non amatur ut ultimus finis, sed talis amor natura sua tendit in Deum, et hoc est satis ut non dicatur homo frui tali bono, sed uti: tunc autem diceretur illo frui, quando in illo suum finem ultimum

constitueret, et hoc est quod dixit Augustinus esse superbum. Et ita nec auctoritas Augustini obstat, nec ratio Gregorii momentum habet, ideoque ejus sententia communiter rejicitur a theologis in materia de fide, ut suo loco, Deo dante, videbimus, et hic tractant Soto, lib. 2 de Justit., q. 3, a. 10; et Medina ibi et q. 18, art. 9.

6. *Modus operandi ex charitate infusa non est necessarius ad legem naturalem implendam.* — *Dionysii Cister. opinio, ac censura illius.* — Secundo, dicendum superest de modo operandi ex charitate infusa, de quo constat non esse per se necessarium ad implendam legem pure naturalem, cum sit longe superioris ordinis. Dubitari autem posset an, supposita elevatione hominis ad finem supernaturalem, sit hæc circumstantia necessaria ad implendam ipsam legem naturalem absque peccato. Ita enim videntur sensisse qui dixerunt hominem non implere præcepta divina, quæcumque illa sint, nisi aliquo modo ex charitate operetur. Quod tenuit Dionysius Cister. in 1, dist. 47, q. 1, art. 3, et idem ante paucos annos docuit Michael Bajus, qui dixit omnem actum qui non fit ex charitate esse ex vitiosa cupiditate, et ideo esse malum.

7. Verumtamen sententia hæc prorsus falsa et erronea est, vel magnam præbet occasionem erroris: ut autem hoc ostendamus, membratim ostendendum est. Potest enim illa sententia primo intelligi de habitu charitatis, seu, quod idem est, de statu gratiæ, et sic erronea est, et in Lutheranis virtute damnata, in Trid. sess. 6, can. 7. Nam juxta illam sententiam omnia opera facta extra statum gratiæ essent contra præceptum divinum, et peccata; unde sequeretur omnia opera quibus peccator remote se disponit ad gratiam esse peccata, quod ibi damnatum est, et merito, quia in Scriptura sacra consuluntur sæpissime hujusmodi opera, ut divinus timor, elemosyna, oratio, et similia. Sed forte responderet Bajus habituales charitatem esse necessariam ad non peccandum, non tamen esse sufficientem ut homo consequatur remissionem peccati; potest enim consequi habituales justitiam absque remissione peccati. Sed hæc responsio involvit alium errorem, nimirum posse veram justitiam et charitatem esse de facto in homine existente in peccato, quod est contra idem Concilium, dict. session. 6, can. 7, et non evitat superiorum definitionem, quia in illa Concilium loquitur de operibus ante justificationem, quod non dicit tantum remissionem peccati, sed

maxime infusionem justitiæ, ut ex doctrina ejusdem Concilii constat. Item, quia dispositiones remotæ non solum sunt ad remissionem peccati, sed etiam ad infusionem justitiæ: ergo impossibile est opera talia esse mala aut contra legem Dei.

8. Denique est evidens ratio, quia necessitas habitualis gratiæ vel charitatis ad servanda singula præcepta sine nova transgressionem, nec est ex lege pure naturali, ut ostensum est, nec est ex lege connaturali ipsimet gratiæ habituali, vel charitati, quia nulla est necessaria connexio inter illos habitus et talem obligationem, neque ex ullo probabili principio ostendi potest. Neque etiam est ex speciali lege positiva Dei, quia nullibi latum invenitur tale præceptum, ut statim ostendimus respondendo ad objectiones. Unde theologi omnes ad quosdam actus specialiter sanctos requirunt sanctitatem habituales in operante, ut digne et sine peccato fiant, ut administranda sacramenta vivorum. Potest etiam ille status requiri propter opus in quo imminet periculum mortis, vel propter aliam similem occasionem: sed illa obligatio est specialis ex lege charitatis, vel religionis; tamen generalis ad omnia opera nec fundari potest in aliqua lege, neque aliqua probabili ratione cogitari.

9. *Alius sensus questionis.* — Secundo, potest intelligi illa sententia de actuali dilectione charitatis, ita ut ad servandum quodlibet præceptum legis naturæ sit necessaria propria relatio in Deum per dilectionem supernaturalem, quæ sit proprius actus operantis, vel simul existens cum opere quo servatur præceptum, vel qui præcesserit, et influat virtute in opus. Sed hoc etiam facile refutatur ex principiis positis, quia vel hoc intelligitur de dilectione Dei super omnia, vel de alia dilectione imperfecta, et tantum affectiva, quæ sit supernaturalis, et possit per illam referri in Deum opus cujuscumque præcepti. Si primum dicatur, inciditur in præcedens incommodum, et additur novum, quia actus dilectionis Dei super omnia non separatur ab habitu (sive ab illo procedat, sive ad illum proxime disponat, quod ad præsens nihil refert): ergo si illa dilectio est necessaria, sive actu existens, sive præcedens, et non retractata (hoc enim necessarium est ut possit virtualiter influere), etiam status in statu gratiæ et charitatis erit necessarius, quod reprobatur est. Et præterea postulatur actus perfectæ charitatis influens in opus præceptum, quod novum absurdum est, quia sicut ad obtinendam habituales justitiam

præparamur per bona opera antecedentia ad ipsam justitiam, quatenus esse possunt ab Spiritu sancto movente, et nondum inhabitante, ut dicit Tridentinum, sess. 14, c. 4, ita etiam disponimur ad impetrandum auxilium et motionem qua proxime disponamur ad justitiam, et Deum super omnia diligamus: ergo non minus absurdum est ad singula opera præceptorum moralium prærequirere actum infusum amoris Dei super omnia quam habitum. Et præterea contra hoc procedunt cum proportionem quæ contra Gregorium diximus, ut circa aliud membrum jam declaro.

10. Si ergo non postuletur dilectio super omnia, sed alia minor quæ sufficiat ad referendum actum in Deum finem supernaturalem, imprimis difficile est distinguere talem effectum, qui sit supernaturalis complacentiæ, seu benevolentiæ in Deum, et aptus elici a charitate infusa ab amore super omnia, et justificante. Sed hoc nunc omitto in alium locum proprium, et ex propriis ostendo etiam in illo sensu sententiam illam esse falsam et voluntariam: quia neque ex natura rei sequitur talis obligatio ex principiis et lumine fidei, neque etiam ostendi potest præceptum speciale positum a Deo hominibus ordinatis ad finem supernaturalem, operandi semper, vel servandi præcepta naturalia ex simile dilectione aut relatione. Ad quod possunt cum proportionem applicari omnia quæ contra Gregorium diximus. Quin potius nec ad servanda alia supernaturalia præcepta est in universum ac per se necessaria hæc relatio, vel dilectio: nam fidei præceptum per actum credendi impletur ante omnem actum propriæ dilectionis Dei, et similiter etiam præceptum spei, ut ex Tridentino sumitur, session. 6, capit. 7; et eadem ratione potest impleri præceptum religionis de divino cultu aut oratione. Imo licet in aliquibus actibus externis propter specialem sanctitatem eorum requiratur status gratiæ, ut dicebam, nihilominus etiam ad illas non est necessaria hæc specialis dilectio actualis aut virtualis, si persona in statu gratiæ supponitur, sed sufficit religiosa intentio quæ ad religionem spectat. Sicut etiam si occurrat occasio vel confitendi fidem, vel respondendi pro Dei honore, fieri potest ex affectu ad fidem et confessionem ejus, vel ex affectu divini cultus et honoris pertinentis ad religionem, etiamsi non fiat ex actu proprio charitatis: nulla ergo ratione modus operandi ex charitate est de necessitate aliorum præceptorum, extra proprium præceptum charitatis, quod non pro-

semper obligat, sed certis temporibus et occasionibus, ut in propria materia dicitur.

11. *Objectio.* — Sed objicitur primo illud 1 Cor. 10: *Omnia in gloriam Dei facite*; et illud ad Coloss. 3: *Omne quodcumque facis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini nostri Jesu Christi, gratias agentes Deo, et Patri per ipsum*: et illud 1 Cor. 16: *Omnia vestra in charitate fiant*. Secundo, objiciuntur varia loca Augustini, in quibus significat quidquid non fit ex charitate fieri ex prava cupiditate, ac proinde malum esse: unde 1 Retract., cap. 15: *Voluntas sine charitate (inquit) tota est vitiosa cupiditas*; lib. de Gratia et liber. Arb., cap. 18, inquit: *Quod fit sine dilectione non bene fit*: et similia habet primo lib. de Grat. Christi, cap. 26, et sæpe alias. Tertio, argumentabatur Dionysius, quia Deus suis præceptis intendit nos facere sui dilectores: ergo nisi ex dilectione Dei serventur non fit voluntas Dei; ergo neque præcepta implentur.

12. *Solutio ad objecta.* — Ad testimonia sacre Scripturæ respondeo primo continere optimum consilium; secundo, continere posse præceptum, altero e duobus modis. Unus est, ut omnia opera nostra talia sint ut quantum est ex se in gloriam Dei cedant, etiamsi actus ad hoc non referantur, juxta verbum Christi Matth. 5: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in caelis est*: non enim est sensus, oportere opera facere eo fine ut videantur ab aliis qui glorificent Deum: etsi enim hic finis de se bonus sit, non est tamen necessarius, nec ordinarie consulendus propter periculum; sensus ergo est talia debere esse opera, ut si videantur ex illis possit resultare gloria Deo. Alio modo potest hic intelligi præceptum affirmativum, quod obligat semper, sed non pro semper, nisi in præparatione animi, scilicet, ut parati simus omnia propter gloriam Dei facere, vel ex charitate, vel pro confessione nominis Christi, quando necesse fuerit vel oportuerit.

13. *Explicatur Augustinus.* — Ad testimonia Augustini in propriis locis de fide et charitate ex professo respondebimus, quia de utraque virtute habet Augustinus loca difficilia. Nunc dico posse Augustinum exponi eodem modo quo Scripturam, ut operari ex charitate non sit elici, aut imperari a charitate, sed operari consentaneæ ad charitatem, ita ut operatio talis sit quæ charitate dirigi et fieri possit, ita ut charitas semper sit de se quasi regula boni operis, licet non necesse sit ut sit etiam prin-

cipium vel finis ab operante intentus. Unde, cum ait *non bene fieri quod sine dilectione fit*, perinde est ac si diceret quod non fit dilectioni consentaneum, aut quod fit a dilectione alienum. Cum vero ait voluntatem sine charitate totam esse vitiosam cupiditatem, potest etiam exponi de voluntate ipsa, non de singulis actibus ejus, et tota dicatur esse vitiosa cupiditas morali modo, non rigore physico, quia voluntas destituta charitate vincitur vitiosa cupiditate regulariter, esto possit interdum bene operari ex amore honesti sine relatione charitatis, ut latius in tractatu de Gratia dicemus. Aliqui vero exponunt Augustinum ut in illis locis nomine charitatis non intelligat virtutem infusam theologicam, sed generalem affectum boni honesti, seu recte operandi propter justitiam ipsam. Verumtamen in dicto cap. 18 de liber. Arb., et 26 de Grat. Christi, aperte loquitur de illa charitate cujus est illud præceptum Christi: *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem*, Joann. 13; et illud: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et proximum tuum sicut te ipsum*, Deut. 6, Marc. 12. Item loquitur de illa charitate de qua Petrus dixit, quod *operit multitudinem peccatorum*, 1 Petri 4, et de qua Joannes loquitur cum dicit: *Diligamus invicem, quia charitas ex Deo est*. Hæc enim ibi adducit Augustinus ut explicet de qua charitate loquatur. Alium locum retractationum hactenus non inveni; sed hæc nunc de Augustino sufficiant.

14. Ad rationem respondetur cum D. Thoma, quem Soto et alii imitantur, finem præcepti non cadere sub præceptum. Et ideo licet Deus intendat maxime ut ex charitate operemur, non tamen id nobis præcipit in omnibus operibus, nec per singula præcepta, sed solum per speciale præceptum charitatis, quod suis temporibus servandum est, ideoque extra illam necessitatem specialem poterit non solum lex naturalis, sed etiam supernaturalis sine illo modo servari. Sic enim peccator christianus, credendo, præceptum fidei implet, licet ex charitate non credat, et finem proxime a Deo intentum per illud præceptum assequitur, nam hic includitur in ipso præcepto, licet extrinsecum seu remotum non assequatur, et idem est de aliis præceptis.

CAPUT XII.

UTRUM LEX NATURALIS NON SOLUM PROHIBEAT ALIQUOS ACTUS, SED ETIAM IRRITET CONTRARIOS.

1. *Permissionem non habere locum in lege naturali.* — Tractando de obligatione legis naturalis, consequenter explicuimus fere omnes effectus qui solent legi in communi attribui; nam constat ex dictis hoc jus quædam bona præcipere, mala prohibere; permissionem autem aut punitionem proprie non habere locum in illo. Quia licet ex transgressione naturalis juris sequatur reatus pœnæ in ordine ad divinam providentiam et justitiam, ad quam spectat pœnam illam taxare; nihilominus ratio naturalis non potest illam pœnam definire, et ideo talis ac tanta proprie non sequitur ex imperio alicujus legis mere naturalis, sed sequitur ille reatus ex naturali et intrinseca conditione culpæ, ita ut licet pœna non esset per legem determinata, arbitrio competentis judicis puniri posset. Unde fit ut neque propria permissio locum habeat in hoc jure, quia nihil quod de se malum sit permittit licite fieri, ut per se constat, quia hoc repugnat actioni intrinsece ac per se malæ: nec etiam permittit fieri impune, eo modo quo pœna potest ex hoc jure sequi, scilicet, quoad reatum, quia nunquam impedit, aut de se impedire potest reatum pœnæ. Quod si dicatur hoc jus permittere vel indifferentia quæ non prohibet, vel bona quæ approbat, licet non præcipiat, neutra est propria permissio legalis (ut sic dicam), quia prior est pura negatio: dicitur enim opus indifferens quod nec præcipitur, nec prohibetur, nec etiam approbatur: posterior vero est plus quam permissio, quia est positiva concessio, ut supra tactum est, et infra tractando de Jure gentium latius dicitur. Quod si in his materiis consideretur jus naturale, quatenus disponit quomodo præstandæ sint ut honeste et sine macula fiant; jam illud pertinet ad legem præcipientem unum modum, et vetantem alium, ut in superioribus etiam tactum est, et ideo de his effectibus nihil addendum occurrit.

2. *Difficultatis ratio.* — Solum ergo superest inquirendum quando et quomodo possit jus naturale habere vim non solum obligandi, seu prohibendi, sed etiam irritandi actum qui contra talem obligationem fit. Quod dubium præcipue habet locum in præceptis negativis: extendi vero potest ad affirmativa, quatenus

ex consequenti prohibent contraria eorum quæ præcipiunt: ratio autem dubitandi est, quia irritare non est præcipere, sed facere; jus autem naturale, ut sic, solum videtur habere vim præcipiendi, non vero tollendi dominium, verbi gratia, vel faciendi aliquid simile. Confirmari potest inductione: nam jus naturæ prohibet contrahere matrimonium post factum votum castitatis, vel post promissionem sponsalium factam alteri, et tamen matrimonium validum est: prohibet etiam lex naturæ vendere rem ultra justum pretium, et nihilominus talis venditio non est irrita ipso jure naturæ: ergo idem erit in omnibus similibus. Nam efficacia juris naturæ eadem est in omnibus, neque peculiaria verba habet per quæ prohibeat, ut propter illorum diversitatem dicamus aliquando irritare, et non semper, ut dici potest in jure positivo.

3. *Actus factos contra jus naturæ non solum esse pravaos, sed aliquando irritos.* — Nihilominus certum est actus factos contra jus naturale, aliquando non solum malos, sed etiam irritos esse. Hoc tanquam certum supponunt auctores in pluribus quæstionibus quas in particulari tractant, ut an talis actus, verbi gratia, contractus factus ex metu, violentia, dolo, vel cum alia conditione simili, sit nullus jure naturæ, vel tantum positivo; supponunt ergo ex utroque capite posse habere nullitatem. Probat deinde exemplis: nam secundum matrimonium factum vivente priori conjugate ex jure naturæ nullum est. Idem est verum de matrimonio, verbi gratia, inter fratres, et adhuc certius inter patrem et filiam: contractus etiam usurarius jure naturæ irritus seu nullus est quoad usuræ obligationem: idem est de contractu facto per dolum gravem, et similia sunt multa. Ut autem rationem reddamus, et priores objectiones solvamus, oportet regulam aliquam assignare ad cognoscendum quando actus prohibitus jure naturæ validus vel irritus sit: nam utrumque posse accidere ostendunt adducta exempla: differentia autem non potest sumi ex verbis legis, ut recte objectum est: unde ergo illam sumemus.

4. *Regule ad dignoscendum quando actus jure naturæ sunt irriti.* — *Prima regula.* — Duæ regulæ præcipue occurrunt. Prima est, quando actus prohibetur jure naturæ ob defectum potestatis, vel ob materiæ incapacitatem, tunc actus est nullus et irritus ex natura sua. Hoc ostendit exemplum illud de secundo matrimonio, et in universum de donatione ejusdem rei facta post priorem validam et

permanentem: est enim nulla, quia ille qui secundo donat vel tradit, jam non habet potestatem in talem rem. Unde intelligetur differentia inter traditionem factam post priorem traditionem, vel tantum post priorem promissionem: cum enim utraque sit contra jus naturæ, una est valida, et non alia, quia prior traditio abstulit dominium, et ita etiam abstulit potestatem: promissio vero non tollit dominium, et ideo non tollit potestatem, quamvis obliget ad utendum illa tali modo. Eadem ratione, contractus seu consensus per dolum substantialem (ut sic dicam) extortus, nullus est jure naturæ, quia dolus impedit verum consensum, et causat involuntarium: sine voluntate autem non potest contractus humanus perfici, et sic de aliis. Ex quibus facilis est ratio regulæ, quia in his et similibus casibus tollitur principium substantiale (ut sic dicam) valoris actus, quod est potestas moralis, id est, quæ habeat adjunctam sufficientem voluntatem: sine potestate autem et voluntate non est actus validus.

5. *Secunda regula.* — Secunda regula est quando actus prohibetur propter indecentiam, vel turpitudinem in materia ejus inventam; tunc etiam est irritus quando eadem turpitudine durat in ipso effectu, vel, ut jurista loquuntur, quando habet causam perpetuam. Hanc regulam sumo a simili ex Glossa in Clement., 1 de Jure patronat., verb. *Inhibentes*, in fine; et ex Glossa in cap. *Vides*, dist. 10; Decio, in cap. 2 de Testib., et aliis quos refert Covarr. in 4 Decret., 2 part., cap. 6, in princ., n. 6, et colligitur ex lege *Si stipulor*, de verbo Obligat: *Quod leges* (inquit) *fieri prohibent, si perpetuam causam servaturum est, cessat obligatio, ut si sororem sibi nupturam aliquis stipuletur*. Ubi Glossa advertit talem promissionem esse irritam ipso jure naturæ. Et ita confirmatur regula exemplo positivo de matrimonio contracto inter consanguineos in primo gradu: nam ibi non deest potestas, id est, dominium sui ad se tradendum in matrimonium, nec deest voluntas, quantum est ex parte contrahentium: tamen illa naturalis indecentia, quæ facit tale matrimonium esse prohibitum, perpetuo durat si matrimonium tale duret: ideo etiam duratio ipsa prohibita est, et hoc est esse irritam. Idem cernitur in exemplo de usura, quæ prohibita est quia injusta: quæ injustitia tam invenitur in retentione lucri accepti quam in acceptione, et ideo prohibitio illa irritans est: unde etiam constat ratio clara, quia si valor actus sit contra jus